

Т. В. ФРОЛОВА*Міжрегіональна Академія управління персоналом, м. Київ*

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ОСОБИСТІСНОЇ ГОТОВНОСТІ СТУДЕНТІВ ПСИХОЛОГІЧНОГО ПРОФІЛЮ

Наукові праці МАУП, 2008, вип. 1(17), с. 241–244

Досліджується розвиток особистісної готовності студентів психологічного профілю вищих навчальних закладів.

Психологічна наука в Україні виходить на нові рубежі і відіграє дедалі більшу роль у розв'язанні актуальних проблем освіти, виробництва, сфери людського спілкування. У Стратегії розвитку психологічної служби системи освіти України, затвердженій Міністерством освіти і науки України, наголошується на необхідності професійного сприяння саморозвитку особистості учня, захисту психічного здоров'я всіх учасників навчально-виховного процесу шляхом здійснення психологічної експертизи і діагностики, соціально-психологічної корекції, профілактики, соціальної реабілітації, психологічної просвіти всіх учасників навчально-виховного процесу. Успішність виконання цих завдань залежить від рівня професійної майстерності психологів і сформованості їхньої готовності до практичної діяльності. Готовність до праці є складним особистісним утворенням, що містить низку компонентів, які у своїй сукупності дають змогу певній особі успішно виконувати конкретну роботу.

Професіоналізація особистості є традиційно актуальною проблемою у психології. Особливий інтерес до фахового становлення психологів зумовлюється підвищенням соціальної значущості цієї професії, стрімким зростанням її популярності та розширенням сфер застосування. Це, у свою чергу, визначає широке коло напрямів дослідження професійної підготовки психологів, у якому є суттєві наукові здобутки. Серед вітчизняних здобутків слід виокремити праці Г. О. Балла, О. Ф. Бондаренка, С. В. Васильківської, А. В. Вихруща, Т. В. Говоруна, П. П. Горностая, Т. Б. Ільїної, В. І. Карікаша, С. Д. Максименка, В. Г. Панка, Н. І. Пов'якель, В. А. Семіченко, Н. В. Чепелевої, Т. С. Яценко та ін. У цих працях

висвітлюються питання особистісного зростання психологів, специфіки їхнього професійного мислення та комунікативної сфери, умов формування професійно значущих якостей, ролі активних методів навчання та конкретних інтерактивних методик у цьому процесі, обґрунтовуються програми професійної підготовки психологів у вищих навчальних закладах та ін.

Складність роботи психолога зумовлена необхідністю постійного тісного душевного контакту з іншою людиною. Це висуває особливі вимоги до його ціннісно-сислової сфери, змістові аспекти якої потенційно визначають як конструктивні, так і деструктивні особливості його професійної діяльності, формування мотиваційної готовності (чи неготовності) до неї, впливають на успішність фахової підготовки. У такому розумінні ефективна професіоналізація можлива за умови, що професія є для суб'єкта сферою реалізації його найважливіших особистісних цінностей, можливо, навіть смислу життя, а сам процес праці чи здобуття професії переживається як невід'ємний модус суб'єктної життєтворчості, що забезпечує мотиваційне налаштування на професійну діяльність.

Особистісна готовність до професійної діяльності — це психічний стан, передстартова активізація "Я", що включає усвідомлення своїх цілей, оцінку наявних умов, визначення найбільш вірогідних способів дії, прогнозування мотиваційних, вольових, інтелектуальних зусиль, вірогідності досягнення результату, мобілізацію сил, самонавіювання в досягненні цілей.

Особистісна готовність майбутнього психолога до професійної діяльності у психолого-педагогічній науці розглядається з різних методо-

логічних позицій. Зокрема, основні концепції формування і розвитку особистісної готовності фахівців психологічного профілю мають за мету вивчення особистісних і професійних якостей практичного психолога. В. Г. Панок та Л. І. Уманець, розглядаючи вимоги до професіональних та особистісних якостей практикуючого психолога, дійшли висновку, що у вимогах до психотерапевта (взаємодія в системі “практикуючий психолог — клієнт” (або група клієнтів) дістала в науковій літературі назву психотерапевтичної ситуації) існує суперечність: з одного боку, щоб зрозуміти страждання, проблеми, кризи іншої людини, він повинен пережити щось подібне у своєму житті, а з іншого — щоб ефективно зіткнути особу, яка перебуває у важкому, часто критичному психічному стані, він повинен мати силу, енергію, оптимізм, бути творчо самореалізованою людиною. Складність оволодіння професією практичного психолога полягає в тому, що, крім набуття знань, практичних навичок і вмінь, за час навчання необхідно здійснити величезну роботу зі становлення власної особистості. Тобто достатній рівень професійної підготовки майбутнього психолога можливий лише за умови певного рівня розвитку та самореалізації його особистості.

В. Г. Панок [1] виокремлює наступні вимоги до змісту професійної підготовки практикуючих психологів:

1. Необхідно чітко розрізняти психологічну освіту на теоретично-експериментальну і практичну.

2. Зміст освіти психолога-практика має складатися із трьох рівнів:

- загальнотеоретичні основи психології;
- теоретико-методичні основи конкретного напрямку практичної психології;
- спеціалізація у конкретному виді практичної психології, що фактично дорівнює певній сумі практичних навичок, умінь, володіння конкретними технологіями професійної діяльності.

3. Обов'язковими є загальнокультурна і мовна підготовка, використання життєвого досвіду психолога (особливу увагу автор приділяє психологічному осмисленню етнічних особливостей регіону і вивченню релігії як духовної практики населення).

4. Центральним об'єктом спрямування зусиль практичної психології повинна стати життєва ситуація людини в єдності та взаємодії трьох основних компонентів: наявність зовнішніх обставин, психічних особливостей, здібностей індивіда,

засобів і форм взаємодії перших двох складових. Саме відображенням життєвої ситуації у процесі підготовки практикуючих психологів, його методичною одиницею є вчинок як мотив для втручання психолога-практика або звертання до нього по допомогу.

На думку дослідника, саме вчинковий спосіб навчання цілком реалізує синтетичний підхід, характерний для практичної психології (людина розглядається з точки зору не її типовості, а індивідуальності, не відірвано від власного життєвого шляху, а в контексті всіх аспектів її життєдіяльності).

5. Зміст навчання має передбачати формування особистості психолога-практика. Оволодіння практичною психологією не може бути зведене до засвоєння інформації та вироблення навичок, мають водночас змінюватись внутрішні психічні структури суб'єкта навчання. Для цього психологічні знання повинні мати суб'єктивну значущість для того, хто навчається, а сам процес навчання має бути суб'єктивно драматичним.

Основним завданням завершального етапу дослідження було виявлення особливостей особистісної готовності майбутніх практичних психологів. На нашу думку, зафіксовані особливості особистісної готовності студентів дадуть можливість співставити і зрозуміти зміну особистісної готовності майбутніх практичних психологів у процесі їхнього професійного становлення та проаналізувати важливість вивчення умов гармонізації структури готовності особистості психологів-практиків.

З метою визначення сформованості мотиваційно-професійного компонента було досліджено прагнення до успіху майбутніх практичних психологів (табл. 1).

Таблиця 1

Рівень прагнення до успіху студентів-психологів

Рівень прагнення до успіху	Кількість обстежуваних, %
Низький	30
Середній	44
Високий	26

Як видно з табл. 1, студенти-психологи мають такі результати сформованості мотиваційно-професійного компонента особистісної готовності:

- високий рівень — 49 осіб (26 % загальної кількості обстежуваних);
- середній рівень — 83 особи (44 % загальної кількості обстежуваних);

- низький рівень — 57 осіб (30 % загальної кількості обстежуваних).

Отже, переважають низький і середній рівні сформованості даного компонента особистісної готовності майбутніх психологів до психологічної діагностики і корекції.

Результативність діяльності зумовлює мотиваційна сфера, яка базується на потребах, морально-вольовій організованості, настроях людини, що цілеспрямовують її на вирішення складних завдань, на прагнення реалізувати свої пізнавальні можливості.

Наступний крок нашого дослідження — за допомогою методики “Інтелектуальний тест Г. Айзенка” визначити рівень сформованості когнітивно-діагностичного компонента особистісної готовності студентів-психологів до діагностико-корекційної роботи з підлітками.

Аналізуючи результати сформованості когнітивно-діагностичного компонента (табл. 2), зокрема коефіцієнта інтелекту, вербального і невербального, можна говорити про те, що у 32 % загальної кількості обстежуваних недостатній рівень розвитку інтелекту, у 56 % — нормальний рівень розвитку, у 12 % — підвищений рівень розвитку інтелекту. Результати діагностування розвиненості інтелектуальних здібностей студентів-психологів свідчать про те, що загалом переважає середній рівень розвитку інтелекту.

Таблиця 2

Показники когнітивно-діагностичного компонента

Рівень розвитку (IQ)	Кількість обстежуваних, %
Підвищений	12
Нормальний	56
Недостатній	32

Інтелект — це розум, здатність мислити і раціонально пізнавати. Слово “інтелект” походить від латинського “intellectus” — пізнання. Інтелект — це інструмент, за допомогою якого людина пізнає світ, усвідомлює сам факт свого існування і встановлює закони, за якими протікають процеси у природі.

Поняття інтелекту у сучасній психології інтерпретують у зв’язку зі змогою вчитись, із здатністю до адаптації, з активністю і саморегуляцією. В деяких психологічних концепціях інтелект отожднюють із системою розумових дій, зі стилем і стратегією розвитку проблеми, з ефективністю ін-

дивідуального підходу до ситуацій, які вимагають пізнавальної активності. Але, напевно, необхідно враховувати усі підходи при розгляді інтелектуальної діяльності людини.

Недостатній рівень розвиненості вербального і невербального інтелекту, узагальнення та аналізу матеріалу, гнучкості мислення, інертності мислення і переключення, швидкості й точності сприймання, розподілу і концентрації уваги, використання мови, грамотності, орієнтування, просторової уяви негативно впливає на сформованість когнітивно-діагностичного компонента особистісної готовності студентів-психологів до психологічної діагностики і корекції з учнями підліткового віку.

Досліджуючи сформованість проблемно-інтерпретуючого компонента особистісної готовності майбутніх психологів до діагностико-корекційної роботи з підлітками, обрано такий показник, як логічність мислення — вміння виявляти та інтерпретувати психологічні проблеми особистості на основі здобутої психодіагностичної інформації та можливості психологічної корекції. Необхідно визначити формальну правильність того чи іншого логічного розумового висновку на підставі визначеного твердження (або кількох тверджень). Реальна дійсність не відіграє при цьому ніякої ролі (це трохи ускладнює тест, оскільки зміст тверджень абсурдний, але логічно правильний) (табл. 3).

Таблиця 3

Результати дослідження логічності мислення

Рівень розвитку	Кількість обстежуваних, %
Високий	36
Середній	36
Низький	28

Як свідчать експериментальні дані, у студентів-психологів недостатньо сформований проблемно-інтерпретуючий компонент особистісної готовності до діагностико-корекційної роботи з учнями підліткового віку. Рівень розвитку логічного мислення майбутніх психологів, спрямованого на виявлення та інтерпретування психологічних проблем особистості на основі психодіагностичної інформації та можливої психологічної корекції, впливає на сформованість особистісної готовності у студентів-психологів до діагностико-корекційної роботи.

Для з’ясування сформованості креативно-корекційного компонента нами застосовувалась методика “Ваш творчий потенціал”, яка допомогла

з'ясувати рівень творчого потенціалу студентів-психологів (табл. 4).

Таблиця 4

Рівень творчого потенціалу

Рівень розвитку	Кількість обстежуваних, %
Високий	20
Середній	62
Низький	18

Встановлено, що серед майбутніх психологів високий рівень творчого потенціалу мають 20 % усіх учасників експерименту, середній рівень – 62 %, низький рівень – 18 %.

Отже, високорозвинені творчі здібності характерні для невеликої кількості студентів психологічного профілю вищих навчальних закладів. Щоб студенти-психологи творчо підходили до визначення особистісних проблем підлітка і гнучко використовували різноманітні корекційні технології при їх розв'язанні, варто додатково організовувати спеціальні заняття щодо розвитку креативності. Це сприятиме розвитку у студентів-психологів допитливості, прагнення до незалежності, здатності до абстрагування, зосередженості та ін.

З експериментальних даних випливає, що у студентів-психологів спостерігається недостатньо високий рівень розвиненості окремих компонентів особистісної готовності (когнітивно-діагностичний – усього 12 %, креативно-корекційний – 20 % студентів, корекційно-технологічно-результативний – 23 % студентів), тому доцільно впровадити комплекс засобів розвитку особистісної готовності майбутніх психологів до діагностико-корекційної роботи з підлітками на засадах особистісного, креативно-технологічного підходу.

Література

1. Панок В. Г., Цушко І. І. Стратегія розвитку психологічної служби системи освіти України: Метод. посіб. – К.: Ніка-Центр, 2004. – 128 с.
2. Пасічник І. Д. Інформатизація та психічний розвиток // Наук. записки. Сер. "Психологія і педагогіка" (Острог). – 2004. – Вип. 5. – С. 8–16.
3. Перлз Ф. Опыты психологии самопознания (практикум по гештальттерапии). – М.: Гиль-Эстель, 1993. – 240 с.

Експериментально виявлено недостатній рівень розвинутості окремих компонентів особистісної готовності та взаємозв'язку цих компонентів у студентів-психологів, властивий традиційній системі професійної підготовки у вищих навчальних закладах.

Експериментально встановлен недостаточный уровень развития отдельных компонентов личной готовности и взаимосвязи этих компонентов у студентов-психологов, что присуще традиционной системе профессиональной подготовки в высших учебных заведениях.

In the process of explanatory experiment we indicated insufficient level of development and interrelation of these components within the students-psychologists pertaining to the traditional system of professional training at such types of higher educational establishments.

Надійшла 25 вересня 2007 р.